

تغییر مسیر هیرمند از عصر مفرغ تا عصر حاضر با استناد به شواهد باستان شناسی

دکتر حمید حسنعلی پور

استادیار، دانشکده هنر، دانشگاه زابل، ایران

چکیده :

سیستان ایران حکم دلتای رود هیرمند را دارد. هیرمند در انتها در دشت سیستان پهن شده و به اصطلاح شاخه شاخه می شود. از لحاظ گاهنگاری نیز عمر مدنیت در دشت سیستان با استناد به یافته های باستان شناسی به پنج هزار سال پیش تعلق دارد. در طی این پنج هزار سال رود هیرمند چندین بار تغییر مسیر داده و با استناد به همین تغییر مسیر، سکونتگاههای دشت سیستان نیز جابجا شده اند. در طی این بازه زمانی پنج هزار ساله حداقل سه بار هیرمند در سه مقطع زمانی پیش از تاریخی، دوران تاریخی و دوران اسلامی تغییر مسیر داده است که نتیجه آن شکل گیری، رشد و افول تمدنهای دشت سیستان با سه مرکزیت مختلف در سه مقطع زمانی متفاوت بوده است. در دوران پیش از تاریخ هیرمند در جنوب دشت سیستان جریان داشته که به تبعیت از آن استقرارهای پیش از تاریخی با محوریت شهر سوخته در جنوب دشت سیستان شکل گرفته اند. در دوران تاریخی هیرمند مسیرش را به طرف شمال باز کرده و به تبعیت از آن استقرارهای دوران تاریخی با محوریت دهانه غلامان و سپس کوه خواجه در مرکز دشت سیستان شکل گرفته اند. در دوران اسلامی هیرمند مجدداً مسیرش را با اندکی انحراف به طرف شمال همچنان ادامه داده و به تبعیت از آن استقرارهای دوران اسلامی با محوریت زاهدان کهنه و زابل فعلی در شمال دشت سیستان شکل گرفته اند.

واژگان کلیدی: سیستان، هیرمند، باستان شناسی، تغییر مسیر رودخانه